

Міністерство освіти і науки України
Східноєвропейський національний університет імені Лесі Українки
Кафедра економіки та безпеки підприємства

ЗАТВЕРДЖЕНО

Проректор з науково-педагогічної
і навчальної роботи та рекрутації
проф. Гаврилюк С. В.

С. В. Гаврилюк

«*липень*» 2015 р.

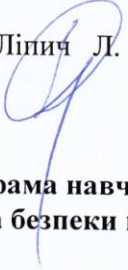
Обґрунтування господарських рішень і оцінювання ризиків

Робоча програма
нормативної навчальної дисципліни
підготовки бакалавра
напряму 6.030504 «Економіка підприємства»

Луцьк – 2015

Робоча програма навчальної дисципліни «Обґрунтування господарських рішень і оцінювання ризиків» для студентів напряму підготовки 6.030504 «Економіка підприємства». – “31” серпня 2015 р. – 22 с.

Розробник: Полінкевич О. М., к.е.н., доцент, завідувач кафедри економіки і безпеки підприємства

Рецензент: Ліпич Л. Г., д.е.н., професор, декан інституту економіки та менеджменту

Робоча програма навчальної дисципліни затверджена на засіданні кафедри економіки та безпеки підприємства

протокол № 2 від 02.09.2015 р.

Завідувач кафедри: (Полінкевич О. М.)

Робоча програма навчальної дисципліни схвалена науково-методичною комісією інституту економіки та менеджменту

протокол № 1 від 07. 10 .2015 р.

Голова науково-методичної комісії інституту (Бегун С. І.)

Робоча програма навчальної дисципліни схвалена науково-методичною радою університету

протокол № 2 від 21 . 10 . 2015 р.

© Полінкевич О. М., 2015 р.

ВСТУП

Робоча програма навчальної дисципліни «Обґрунтування господарських рішень і оцінювання ризиків» складена відповідно до освітньо-професійної програми для галузі знань 0305 «Економіка та підприємництво» та навчального плану підготовки бакалавра напряму підготовки 6.030504 «Економіка підприємства».

Предметом вивчення навчальної дисципліни є відносини та зв'язки елементів господарських рішень, що виникають у процесі проектування, освоєння, виготовлення та реалізації продукції на підприємстві, наукові концепції, відповідні підходи та інструментарій з ризикології, методологія щодо розроблення та прийняття раціональних господарських рішень.

Міждисциплінарні зв'язки: економіка підприємства, маркетинг, менеджмент, планування діяльності підприємства, стратегія підприємства, макроекономіка, політична економія, вища математика, теорія статистики, теорія ймовірностей і математична статистика, математичне програмування, логіка, інформатика і комп'ютерна техніка, економетрія.

1. Опис навчальної дисципліни

Таблиця 1

Найменування показників	Галузь знань, спеціальність, освітньо-кваліфікаційний рівень	Характеристика навчальної дисципліни
Кількість кредитів: 5	0305 «Економіка та підприємництво»	заочна форма навчання
		нормативна
Загальна кількість годин: 180	6.030504 «Економіка підприємства»	Рік підготовки: 4
		Семестр: 8
		Лекції: 18 год.
	Бакалавр	Практичні: 8 год.
		Самостійна робота: 154 год.
	Форма контролю: <u>екзамен</u>	

2. Мета та завдання навчальної дисципліни

2.1. Метою викладання навчальної дисципліни «Обґрунтування господарських рішень і оцінювання ризиків» є ознайомити слухачів з технологією прийняття рішень, основами сучасної економічної ризикології та на основі набутої систематизованої інформації сформувати комплексну систему знань і практичних навичок щодо обґрунтування господарських рішень із різним ступенем невизначеності та ризику.

2.2. Завданнями даної дисципліни є:

– усвідомити, що економічні процеси зазнають впливу некерованих чинників та відбуваються в умовах невизначеності, конфліктності, принципової неможливості здійснення точних економічних прогнозів, необхідних для прийняття економічних рішень;

– засвоїти основні принципи обґрунтування різних видів господарських рішень та оцінювання ризиків;

– набуття практичних навичок визначення ступеня і міри ризиків та інструментів впливу на їх уникнення;

– формування нового економіко-математичного мислення, спрямованого на підготовку фахівців-економістів нової формації.

2.3. Згідно з вимогами освітньо-професійної програми студенти повинні

знати:

– основні поняття й категорії обґрунтування господарських рішень та оцінки підприємницьких ризиків;

– сучасні методи й моделі розроблення, обґрунтування та прийняття господарських рішень;

– основні принципи й підходи до обґрунтування господарських рішень в умовах невизначеності та ризику;

– методичні основи кількісного та якісного аналізу підприємницьких ризиків;

– теоретичні аспекти ризик-менеджменту та напрями регулювання підприємницьких ризиків.

вміти:

- визначати оптимальні форми подання та реалізації господарських рішень;
- розробляти й обґрунтовувати господарські рішення на основі комплексу методів і моделей, системи показників економічного обґрунтування рішень;
- обґрунтовувати вибір оптимального господарського рішення в умовах невизначеності та ризику;
- аналізувати ефективність інвестиційних і фінансових рішень;
- здійснювати ідентифікацію, аналіз та оцінювання ризику, використовуючи комп'ютерну техніку та програмно-математичні комплекси;
- визначати напрями та методи регулювання господарських ризиків на підприємстві.

На вивчення навчальної дисципліни відовиться 180 годин / 5 кредитів ECTS.

3. Програма навчальної дисципліни

Змістовий модуль 1. Обґрунтування господарських рішень

Тема 1. Сутнісна характеристика господарських рішень

Поняття господарських рішень та їхні ознаки. Сутність господарських рішень. Класифікація господарських рішень. Вимоги до господарських рішень та умови їх досягнення. Способи формалізації та реалізації господарських рішень. Визначення оптимальних форм подання та реалізації господарських рішень. Якість та ефективність господарських рішень. Основні параметри та показники якісного рішення. Умови забезпечення якості господарського рішення. Види ефективності господарських рішень. Умови та перешкоди прийняття ефективного рішення. Принципи оцінювання ефективності господарських рішень.

Тема 2. Технологія прийняття рішень господарської діяльності

Необхідність прийняття господарських рішень. Процес прийняття рішень та його елементи. Етапи та процедури процесу прийняття рішень. Стилі

прийняття рішень. Основні способи прийняття рішень. Корисні структурні схеми для прийняття рішень. Методи, що використовуються для формалізації моделей прийняття господарських рішень. Характер прийняття господарських рішень. Класична, поведінкова та ірраціональна моделі прийняття рішень. Основні чинники, що впливають на прийняття рішення. Умови прийняття господарських рішень залежно від ступеня визначеності інформації. Ранжирування умов прийняття рішень. Контроль за процесом виконання господарських рішень. Характеристика видів контролю. Закони й закономірності, що впливають на прийняття рішень. Загальні закони управління людиною. Закон інерційності людських систем. Закони зв'язку з зовнішнім середовищем. Соціально-психологічні та біопсихічні закони.

Тема 3. Методичні основи підготовки господарських рішень

Методи розроблення господарських рішень. Аналітичні, статистичні та математичні методи. Експертні методи та межі їх застосування. Види експертних оцінок. Сутність евристичного програмування та його різновиди. Евристичні методи групової та індивідуальної роботи. Ділові й організаційно-діяльнісні ігри. Метод сценаріїв. Сутність і види методу «дерево цілей».

Тема 4. Обґрунтування господарських рішень та оцінювання їх ефективності

Обґрунтування господарських рішень. Методичні основи обґрунтування господарських рішень. Підходи до обґрунтування й вибору господарських рішень. Комплексний підхід до обґрунтування господарських рішень. Головні принципи прогнозування господарських рішень. Сутність та принципи аналізу господарських рішень. Методи аналізу господарських рішень та їхній інструментарій. Сфери застосування методів та інструментів прийняття господарських рішень. Можливі критерії: технологічні, техніко-економічні, ергономічні, соціологічні, психологічні, естетичні, соціальні, екологічні. Комплексне використання нормативних і дескриптивних моделей.

Тема 5. Прогнозування та аналіз господарських рішень

Мета прогнозування. Основні завдання прогнозування. Ключові принципи прогнозування господарських рішень. Основні джерела інформації для прогнозування. Сучасні математичні методи прогнозування господарських рішень.

Тема 6. Невизначеність як першопричина ризику підприємницької діяльності

Особливості функціонування підприємств за умов невизначеності. Сутність невизначеності та основні причини її появи. Видова класифікація невизначеності. Урахування чинника невизначеності в управлінні підприємством і засоби її зниження.

Тема 7. Критерії прийняття рішень в умовах невизначеності

Критерії (правила) обґрунтування господарських рішень в умовах невизначеності та їхня характеристика. Матриця прибутків і матриця витрат, особливості їхньої побудови.

Тема 8. Теорія корисності та її застосування у процесі прийняття рішень

Теорія корисності в системі процесів прийняття рішень. Аксиоми раціональної поведінки. Лотерея, її детермінований еквівалент, премія за ризик та страхова сума. Умови схильності, несхильності, байдужості до ризику. Приклади функцій корисності. Методика побудови функції корисності.

Змістовий модуль 2. Оцінювання ризиків

Тема 9. Підприємницькі ризики та їх вплив на прийняття господарських рішень

Ризик у діяльності суб'єкта господарювання. Сутнісна характеристика ризику. Ризик як економічна категорія. Ризик і невизначеність. Основні риси підприємницького ризику. Чинники впливу на ступінь ризику. Функції ризику в підприємницькій діяльності. Класифікація підприємницьких ризиків. Характеристика підприємницьких ризиків за сферою їхнього походження та ступенем впливу на результати діяльності підприємств. Сутність політичних ризиків та їхній вплив на поведінку суб'єктів господарювання. Оцінювання

ступеня політичного ризику за методикою Всесвітнього Банку. Соціальні ризики як наслідок соціального напруження, їх передбачення та вплив на діяльність підприємств. Характеристика адміністративно-законодавчих ризиків. Ризики, що виникають у результаті невирішеності проблем щодо забезпечення прав власності, та причини їх виникнення. Сутність податкових ризиків та їх урахування в підприємницькій діяльності. Виробничі ризики. Джерела ризиків НДДКР, безпосередньо виробничих і постачальницьких ризиків. Причини та різновиди транспортних ризиків. Комерційні ризики. Джерела виникнення безпосередньо реалізаційних ризиків; ризиків взаємодії з контрагентами та партнерами в процесі організації продажу продукції (послуг); ризиків непередбаченої конкуренції. Фінансові ризики. Причини виникнення ризиків, пов'язаних з укладенням капіталу (інвестиційні ризики); ризиків незабезпечення господарської діяльності необхідним фінансуванням; ризиків, пов'язаних з купівельною спроможністю грошей; ризиків непередбачення витрат і перевищення кошторису витрат на виробництво.

Тема 10. Критерії прийняття рішень за умов ризику

Фактори впливу на ступінь підприємницького ризику. Функції і класифікація ризиків. Обґрунтування господарських рішень в умовах ризику. Характеристика критеріїв прийняття рішень за умов ризику.

Тема 11. Прийняття рішень у конфліктних ситуаціях

Особливості прийняття рішень у конфліктних ситуаціях. Математична модель конфлікту. Сутність теорії ігор. Система понять теорії ігор. Чиста та змішана стратегії.

Тема 12. Обґрунтування інвестиційних і фінансових рішень за умов ризику

Інвестиційні рішення та критерій ефективності їх прийняття. Критерії обґрунтування рішень під час прийняття (вибору) інвестиційного проекту. Врахування ризику при обґрунтуванні ставки дисконтування. Коефіцієнт систематичного ризику. Опціональний критерій прийняття рішень. Систематичний

ризик і очікувана дохідність компанії. Сутність фінансових рішень. Портфелі Г. Марковіца і Р. Гобіна. Теорія оптимального портфеля. Формування оптимального портфеля з обмеженої кількості цінних паперів.

Тема 13. Якісне оцінювання підприємницьких ризиків

Сутність кількісного та якісного аналізу підприємницького ризику. Якісний аналіз підприємницьких ризиків. Характеристика основних зон ризику. Причини виникнення основних видів господарських ризиків.

Тема 14. Кількісне оцінювання підприємницьких ризиків

Кількісний аналіз підприємницьких ризиків. Імовірні втрати у процесі здійснення підприємницької діяльності. Ступінь ризику. Система показників абсолютного та відносного вимірювання ризику. Крива ризику та процес її побудови. Методи кількісного оцінювання ризиків. Переваги й недоліки основних методів кількісного оцінювання підприємницьких ризиків. Методи оцінювання ризикованості інвестиційних проектів. Переваги й недоліки методів кількісного оцінювання ризику інвестиційних проектів. Аналіз варіабельності прибутку.

Тема 15. Основи ризик-менеджменту. Напрями і методи регулювання та зниження ступеня ризику

Необхідність управління ризиками господарської діяльності. Сутність ризик-менеджменту. Структурна схема ризик-менеджменту. Функції керованої та керуючої підсистем управління ризиками. Відділ з управління підприємницькими ризиками. Процес управління ризиками господарської діяльності на підприємстві та характеристика його етапів. Основні напрями й методи впливу на ступінь ризику господарювання. Уникнення та компенсація ризику. Збереження та передавання ризику. Хеджування та страхування ризиків. Методи зниження ступеня ризику. Характеристика диверсифікації діяльності підприємства. Модуль «імовірність виникнення втрат/рівень збитків» для пошуку рішення щодо оптимізації ступеня ризику.

4. Структура навчальної дисципліни

Таблиця 2

Назва змістових модулів і тем	Кількість годин			
	Усього	у тому числі		
		Лек.	Практ.	Сам.роб.
1	2	3	4	5
Тема 1. Сутнісна характеристика господарських рішень	18	2	2	14
Тема 2. Технологія прийняття рішень господарської діяльності	18	2	2	14
Тема 3. Методичні основи підготовки господарських рішень	16	2		14
Тема 4. Обґрунтування господарських рішень та оцінювання їх ефективності	16	2		14
Тема 5. Прогнозування та аналіз господарських рішень	16	2		14
Тема 6. Невизначеність як першопричина ризику підприємницької діяльності	14			14
Тема 7. Критерії прийняття рішень в умовах невизначеності	14			14
Тема 8. Теорія корисності та її застосування у процесі прийняття рішень	14			14
Тема 9. Підприємницькі ризики та їх вплив на прийняття господарських рішень	10	2	2	6
Тема 10. Критерії прийняття рішень за умов ризику	10	2	2	6
Тема 11. Прийняття рішень у конфліктних ситуаціях	8	2		6
Тема 12. Обґрунтування інвестиційних і фінансових рішень за умов ризику	8	2		6
Тема 13. Якісне оцінювання підприємницьких ризиків	6			6
Тема 14. Кількісне оцінювання підприємницьких ризиків	6			6
Тема 15. Основи ризик-менеджменту. Напрями і методи регулювання та зниження ступеня ризику	6			6
Усього годин	180	30	8	56

5. Теми практичних занять

Таблиця 3

№ з/п	Тема	Кількість годин
1	2	3
1	Сутнісна характеристика господарських рішень	2
2	Технологія прийняття рішень господарської діяльності	2
3	Методичні основи підготовки господарських рішень	2
4	Обґрунтування господарських рішень та оцінювання їх ефективності	2
5	Прогнозування та аналіз господарських рішень	2
6	Підприємницькі ризики та їх вплив на прийняття господарських рішень	2
7	Критерії прийняття рішень за умов ризику	2
8	Прийняття рішень у конфліктних ситуаціях	2
9	Обґрунтування інвестиційних і фінансових рішень за умов ризику	2
	Разом	18

6. Самостійна робота

Таблиця 4

№ з/п	Тема	Кількість годин
1	2	3
1	Сутнісна характеристика господарських рішень	14
2	Технологія прийняття рішень господарської діяльності	14
3	Методичні основи підготовки господарських рішень	14
4	Обґрунтування господарських рішень та оцінювання їх ефективності	14
5	Прогнозування та аналіз господарських рішень	14
6	Невизначеність як першопричина ризику підприємницької діяльності	14
7	Критерії прийняття рішень в умовах невизначеності	14
8	Теорія корисності та її застосування у процесі прийняття рішень	14
9	Підприємницькі ризики та їх вплив на прийняття господарських рішень	6
10	Критерії прийняття рішень за умов ризику	6
11	Прийняття рішень у конфліктних ситуаціях	6

1	2	3
12	Обґрунтування інвестиційних і фінансових рішень за умов ризику	6
13	Якісне оцінювання підприємницьких ризиків	6
14	Кількісне оцінювання підприємницьких ризиків	6
15	Основи ризик-менеджменту. Напрями і методи регулювання та зниження ступеня ризику	6
	Разом	154

7. Індивідуальні завдання

Індивідуальне науково-дослідне завдання не передбачене.

8. Методи навчання

У початковому процесі застосовують: лекції (інформаційні, аналітичні, проблемні), в тому числі з використанням мультимедійного забезпечення та інших ТЗН; практичні заняття; самостійну та індивідуальну роботу студентів; диспути, дискусії та інші форми навчання.

9. Форма підсумкового контролю успішності навчання

Форма підсумкового контролю успішності навчання – екзамен, який складають студенти в період заліково-екзаменаційної сесії.

Перелік питань до екзамену

1. Поняття господарського рішення та його ознаки
2. Класифікація господарських рішень
3. Вимоги до господарських рішень та умови їх досягнення
4. Суб'єкти підготовки й ухвалення господарських рішень
5. Форми представлення (подання) і реалізації господарських рішень
6. Визначення оптимальних форм представлення (подання) та реалізації господарських рішень
7. Процес прийняття господарських рішень та його елементи
8. Стили прийняття господарських рішень.
9. Головні методи прийняття господарських рішень

10. Типологія моделей прийняття господарських рішень
11. Чинники, що впливають на процес прийняття рішення.
12. Умови прийняття рішення залежно від ступеня визначеності інформації. Ранжирування умов прийняття рішень.
13. Контроль за процесом виконання господарських рішень. Види контролю.
14. Методи розроблення господарських рішень. Аналітичні, статистичні та математичні методи.
15. Експертні методи та межі їх застосування. Види експертних оцінок.
16. Сутність евристичного програмування та його різновиди. Евристичні методи групової та індивідуальної роботи.
17. Ділові та організаційно-діяльнісні ігри.
18. Метод «сценаріїв» при розробці й прийнятті господарських рішень.
19. Сутність і види методу «дерево цілей» та його використання при розробці й прийнятті господарських рішень.
20. Методичні основи обґрунтування господарських рішень.
21. Підходи до обґрунтування й вибору господарських рішень. Комплексний підхід до обґрунтування господарських рішень.
22. Основні параметри та показники якісного рішення. Умови забезпечення якості господарського рішення.
23. Види ефективності господарських рішень.
24. Умови та перешкоди прийняття ефективного рішення.
25. Принципи оцінювання ефективності господарських рішень.
26. Основні завдання прогнозування.
27. Принципи прогнозування господарських рішень.
28. Сутність та принципи аналізу господарських рішень.
29. Методи аналізу господарських рішень та їх інструментарій.
30. Сфери застосування методів прийняття господарських рішень.
31. Причини та види невизначеності при прийнятті господарських рішень.

32. Сутність невизначеності, її зв'язок з ризиком. Підходи до визначення поняття «невизначеність».

33. Основні поняття теорії ігор, що застосовуються при обґрунтуванні рішень в умовах невизначеності. Матриця виграшів та матриця ризиків: сутність та порядок побудови.

34. Характеристика критеріїв прийняття рішень в умовах невизначеності. Максимінний критерій Вальда. Критерій максимакс.

35. Характеристика критеріїв прийняття рішень в умовах невизначеності. Мінімаксий критерій Севіджа. Критерій узагальненого оптимізму-песимізму Гурвіца.

36. Концепція корисності та передумови її застосування при обґрунтуванні господарських рішень. Категорії осіб, що приймають рішення, за критерієм ставлення до ризику.

37. Пріоритети та їх числове вираження при розробці й прийнятті господарського рішення. Функція корисності. Гранична корисність.

38. Корисність за Нейманом. Поняття лотереї. Порядок побудови функції корисності. Сподівана корисність.

39. Детермінований еквівалент лотереї. Страхова сума. Премія за ризик.

40. Різні ставлення до ризику та корисність. Несхильність та схильність до ризику. Нейтральність до ризику. Функція схильності-несхильності до ризику. Стратегічна еквівалентність.

41. Криві байдужості: економічний зміст та порядок побудови.

42. Функція корисності з інтервальною нейтральністю до ризику: економічний зміст, види, порядок побудови.

43. Причини виникнення ризику в діяльності підприємств. Необхідність врахування ризику при обґрунтуванні господарських рішень.

44. Сутність ризику як економічної категорії. Підходи до розуміння сутності ризику. Невизначеність як основа ризику. Основні риси ризику.

45. Сутність, види та умови виникнення ризикових ситуацій.

46. Сутність ситуацій ризику, їх відмінність від ситуацій невизначеності.

47. Чинники, що визначають рівень економічного ризику. Зовнішні чинники ризику (чинники прямого та непрямого впливу). Внутрішні чинники ризику.

48. Види ризику у діяльності підприємств.

49. Функції економічного ризику. Інноваційна функція. Регулятивна функція ризику та її форми. Захисна функція ризику та її аспекти. Аналітична функція.

50. Характеристика критеріїв обґрунтування господарських рішень в умовах ризику. Критерій математичного сподівання (критерій Байєса). Критерій стандартного відхилення.

51. Характеристика критеріїв обґрунтування господарських рішень в умовах ризику. Критерій Бернуллі. Критерій Лапласа. Критерій Гурвіца.

52. Сутність конфліктних ситуацій та передумови їх виникнення.

53. Основні поняття теорії ігор, що використовуються при розв'язанні конфліктних ситуацій.

54. Способи вибору оптимальних рішень в умовах конфлікту. Мажорювання стратегій. Вибір оптимальних рішень на основі чистих стратегій. Обґрунтування рішень на основі змішаних стратегій.

55. Сутність фінансових рішень, їх види.

56. Портфелі Г. Марковіца і Р. Тобіна. Теорія оптимального портфеля. Формування оптимального портфеля з обмеженої кількості цінних паперів.

57. Інвестиційні рішення. Критерії прийняття рішень при обґрунтуванні доцільності інвестицій.

58. Врахування ризику при обґрунтуванні ставки дисконтування.

59. Коефіцієнт систематичного ризику.

60. Опціонний критерій прийняття рішень.

61. Систематичний ризик і очікувана дохідність компанії.

62. Поняття аналізу ризику в діяльності підприємств. Види аналізу ризику: якісний аналіз та кількісний аналіз.

63. Сутність політичних ризиків. Оцінка політичного ризику за методикою Всесвітнього Банку.

64. Соціальні ризики, їх види та оцінка при обґрунтуванні ГР.

65. Характеристика адміністративно-законодавчих ризиків.

66. Сутність податкових ризиків та їх урахування в підприємницькій діяльності.

67. Виробничі ризики, їх класифікація та характеристика.

68. Ризик в інноваційній діяльності підприємства, його джерела та способи оцінки.

69. Постачальницькі та транспортні ризики, їх класифікація та характеристика.

70. Комерційні ризики: сутність, джерела, види, способи урахування.

71. Сутність і класифікація фінансових та інвестиційних ризиків.

72. Загальні підходи до кількісної оцінки ризику.

73. Вимірювання ризику в абсолютному виразі. Види втрат у діяльності підприємств та їх оцінка. Аналіз доцільності витрат. Економічний зміст та порядок побудови кривої ризику.

74. Вимірювання ризику в абсолютному виразі. Сутність критерію ймовірності та її використання при оцінці ризику.

75. Вимірювання ризику у відносному виразі. Коефіцієнт сподіваних збитків. Коефіцієнт ризику.

76. Вимірювання ризику у відносному виразі. Коефіцієнти варіації, семіваріації та семіквадратичного відхилення від зваженого середньгеометричного.

77. Вимірювання ризику у відносному виразі. Коефіцієнти асиметрії та варіації асиметрії. Коефіцієнт ексцесу та варіації ексцесу.

78. Використання нерівності Чебишева для оцінки ризику. Уникнення банкрутства при отриманні кредиту. Уникнення банкрутства при наданні кредиту. Визначення меж допустимого, критичного та катастрофічного ризику.

79. Методи оцінювання ризику інвестиційних проектів: аналіз чутливості, формалізований опис невизначеності, перевірка стійкості, коригування параметрів проекту, аналіз сценаріїв розвитку, експертний метод, аналіз ризику на основі побудови дерева рішень; методи імітаційного моделювання.

80. Переваги й недоліки окремих методів оцінки ризику.

81. Необхідність управління ризиками господарської діяльності підприємств.

82. Сутність ризик-менеджменту, його мета, завдання.

83. Характеристика процесу ризик-менеджменту на підприємстві.

84. Фінансування заходів з управління ризиком на підприємстві. Оцінка ефективності управління ризиком.

85. Класифікація методів зниження ризику.

86. Уникнення та компенсація ризику.

87. Збереження та передавання ризику.

88. Страхування та хеджування ризиків.

89. Диверсифікація як метод зниження ризику.

90. Резервування засобів на покриття непередбачуваних втрат. Принципи вибору.

10. Методи та засоби діагностики успішності навчання: усне опитування, розв'язування задач та ситуаційних вправ, письмові роботи, контрольні роботи, самостійні роботи, тестові завдання, екзамен.

11. Розподіл балів, які отримують студенти

Формою підсумкового контролю успішності навчання є екзамен. На екзамен виносяться два теоретичні запитання та одна задача.

Оцінки виставляються за такими критеріями:

«відмінно» – студент розв'язав задачу та відповів на запитання;

«добре» – студент дав відповіді на теоретичні запитання, проте задача повністю не розв'язана або є помилка у розв'язанні;

«задовільно» – студент дав відповіді на теретичні запитання, але не розв’язав задачі;

«незадовільно» – студент дав відповідь лише на одне теретичне запитання, задача не розв’язана.

12. Список джерел

Основна

1. Вітлінський В. В. Аналіз, моделювання та управління економічним ризиком : [навч.-метод. посіб. для самост. вивч. дис.] / В. В. Вітлінський. – К. : КНЕУ, 2000. – 292 с.

2. Вітлінський В. В. Ризик у менеджменті / В. В. Вітлінський. – К. : ТОВ «Борисфен», 1996. – 326 с.

3. Клименко С. М. Обґрунтування господарських рішень та оцінка ризику / С. М. Клименко, О. С. Дуброва. – К. : КНЕУ, 2004. – 272 с.

4. Машина Н. І. Економічний ризик і методи його вимірювання : [навч. посіб.] / Н. І. Машина. – К. : ЦНЛ, 2003. – 188 с.

5. Смирнов Э. А. Разработка управленческих решений : [учеб. для вузов] / Э. А. Смирнов. – М. : ЮНИТИ-ДАНА, 2002. – 271 с.

6. Устенко О. Л. Предпринимательские риски: основы теории, методология оценки и управление / О. Л. Устенко. – К. : Асеусвит, 1996. – 146 с.

Додаткова

1. Альгин А. П. Риск и его роль в общественной жизни / А. П. Альгин. – М. : Мысль, 1989. – 192 с.

2. Андрійчук В. Г. Менеджмент: Прийняття рішень і ризик : [навч. посіб.] / В. Г. Андрійчук. – К : КНЕУ, 1998. – 316 с.

3. Баканов И. И. Теория экономического анализа / И. И. Баканов, А. Д. Шеремет. – М. : Финансы и статистика, 1996. – 220 с.

4. Бачкай Т. Хозяйственный риск и методы его измерения / [Бачкай Т., Месена Д. и др.], – М. : Экономика, 1979. – 184 с.

5. Бережнов Г. В. Управление предприятием: Новые подходы к снижению

риска и повышению эффективности организации / Г.В. Бережнов // Управление риском. – 2003. – № 2. – С. 24–29.

6. Бугрова О. Методологічні основи оцінки ризику при прийнятті інвестиційних рішень / О. Бугрова // Економіка України. – 2003. – № 10. – С. 29–32.

7. Вагошов П. А. Экономический риск : [учеб. пособ.] / П. А. Вагошов, Им. Сунг Мант. – СПб. : Изд-во С.-Петербур. ун-та, 1999. – 116 с.

8. Василенко В. А. Теорія і практика розробки управлінських рішень : [навч. посіб.] / В.А. Василенко. – К. : ЦУЛ, 2002. – 420 с.

9. Вітлінський В. В. Аналіз, оцінка і моделювання економічного ризику / В. В. Вітлінський. – К. : Деміур, 1996. – 212 с.

10. Воронцовский А. В. Управление рисками : [учеб. пособ.] / А. В. Воронцовский. – 2-е изд., испр. и доп. – СПб. : Изд-во С.-Петербур. ун-та ; ОЦЭМ, 2004. – 458 с.

11. Вяткин В. Н. Управление риском в рыночной экономике / В. Н. Вяткин, В. А. Гамза, Дж. Дж. Хэмптон. – М. : Экономика, 2002. – 195 с.

12. Глущенко В. В. Управление рисками. Страхование / В. В. Глущенко. – Железнодорожный : Крылья, 1999. – 336 с.

13. Гранатуров В. М., Шевчук О. Б. Ризики підприємницької діяльності: Проблеми аналізу / В. М. Гранатуров, О. Б. Шевчук. – К. : Зв'язок, 2000. – 152 с.

14. Гранатуров В. М. Ризики підприємницької діяльності: Проблеми аналізу / В. М. Гранатуров. – К. : Зв'язок, 2000. – 152 с.

15. Гудушаури Г. В. Управление современным предприятием: Маркетинг. Менеджмент. Право. Интегрированные системы управления : [учеб.] / Г. В. Гудушаури, Б. Г. Литвак. – М. : Экмос, 1998. – 336 с.

16. Дайновский Ю. А. Ефективні рішення в мікроекономіці: 505 прийомів бізнесу / Ю. А. Дайновський. – Л. : ТЗОВ «Ініціатива», 1997. – 159 с.

17. Дерлоу Д. Ключові управлінські рішення: Технологія прийняття рішень / Д. Дерлоу ; перекл. з англ. – К. : Всеуито, Наук. думка, 2001. – 242 с.

18. Дубров А. М. Моделирование рискованных ситуаций в экономике и би знесе : [учеб. пособие для студ. вузов] / А. М. Дубров. – М. : Финансы и статистика, 1999. –

176 с.

19. Вітлінський В. В. Економічний ризик: ігрові моделі : [навч. посіб.] / [Вітлінський В. В., Верченко П. І. та ін.]. – К. : КНЕУ, 2002. – 446 с.

20. Івченко І. Ю. Економічні ризики : [навч. посіб.] / І. Ю. Івченко. – К. : ЦУЛ, 2004. – 304 с.

21. Князевская Н. В. Принятие рискованных решений в экономике и бизнесе / Н. В. Князевская, В. С. Князевский. – М. : Контур, 1998. – 160 с.

22. Колпаков В. М. Теория и практика принятия управленческих решений : [учеб. пособ.] / В. М. Колпаков. – К. : МАУП, 2000. – 256 с.

23. Лафта Дж. К. Управленческие решения : [учеб. пособ.] / Дж. К. Лафта. – М. : Центр экономики и маркетинга, 2002. – 304 с. – (Б-ка хозяйственного руководителя. Кн. 3 (51)).

24. Моделирование рискованных ситуаций в экономике и бизнесе : [учеб. пособ.] / Под. ред. Б. А. Лагоши. – М. : Финансы и статистика, 1999. – 176 с.

25. Рапопорт Б. М. Оптимизация управленческих решений / Б. М. Рапопорт. – М. : ТЕИС, 2001. – 264 с.

26. Робинс Стивен П. Менеджмент / Стивен П. Робинс. – [6-е изд. ; пер. с англ.]. – М. : Издат. дом «Вильямс», 2002. – 880 с.

27. Тихомиров Н. П. Методы анализа и управления эколого-экономическими рисками : [учеб. пособие для вузов] / Н. П. Тихомиров, И. М. Потравный, Т. М. Тихомирова. – М. : ЮНИТИ, ДАНА, 2003. – 350 с.

28. Управління підприємницьким ризиком / За заг. ред. д-ра екон. наук Д. А. Штефанека. – Т. : Екон. думка, 1999. – 224 с.

29. Фелькер Р. Использование теории игр в практике управления / Р. Фелькер // Менеджмент и маркетинг. – 1999. – № 5. – С. 14–18.

30. Филин С. Преодоление рискозависимости / С. Филин, М. Брук // РИСК. – 2002. – № 2. – С. 24–32.

31. Цветкова Е. В. Риски в экономической деятельности : [учеб. пособ.] / Е. В. Цветкова, И. О. Арлюкова. – СПб. : ИВЭСЭП, Знание, 2002. – 64 с.

32. Човушян Э. О. Управление риском и устойчивое развитие : [учеб. пособие

для экон. вузов.] / Э. О. Човушян, М. А. Сидоров. – М. : РЭА им. Г. В. Плеханова, 1999. – 528 с.

33. Экономический анализ: ситуации, тесты, примеры, задачи, выбор оптимальных решений, финансовое прогнозирование : [учеб. пособ.] / Ред. М. И. Баканов. – М. : Финансы и статистика, 2002. – 656 с.

РЕКОМЕНДОВАНИ ІНТЕРНЕТ-РЕСУРСИ:

АНАЛІТИЧНІ ЦЕНТРИ ТА ДОСЛІДНИЦЬКІ ОРГАНІЗАЦІЇ УКРАЇНИ

1. Верховна Рада України – www.rada.gov.ua.
2. Кабінет Міністрів України – www.kmu.gov.ua.
3. Міністерство економічного розвитку і торгівлі України – www.me.gov.ua.
4. Міністерство соціальної політики України – www.mlsp.kiev.ua.
5. Міністерство фінансів України – www.minfin.gov.ua.
6. Міністерство регіонального розвитку, будівництва та житлово-комунального господарства України – <http://www.minregion.gov.ua>.
7. Державна служба статистики – www.ukrstat.gov.ua.
8. Фонд державного майна – www.spfu.gov.ua.
9. Державна фіскальна служба України – www.sfs.gov.ua.
10. Агентство гуманітарних технологій – <http://www.aht.org>.
11. Міжнародний інститут бізнесу – <http://www.iib.com.ua>.
12. Міжнародний інститут порівняльного аналізу – <http://www.icaei.org.ua>.
13. Міжнародний центр перспективних досліджень – www.icps.kiev.ua.
14. Національна Академія наук України – <http://www.nas.gov.ua>.
15. Торгово-промислова палата України – <http://www.ucci.org.ua>.
16. Українська асоціація інвестиційного бізнесу – <http://www.uaib.com.ua>.
17. Український центр економічних і політичних досліджень ім. Олександра Разумкова – <http://www.uceps.com.ua>.
18. Український центр післяприватизаційної підтримки підприємств – <http://www.ucpps.kiev.ua>.
19. Центр антикризових досліджень – <http://www.anticrisis.come.to>.

20. Центр інновацій та розвитку – <http://www.ngoukraine.kiev.ua/ids>.
21. Центр стратегічних розробок – <http://www.ln.com.ua>.
22. Національна бібліотека ім. В.І. Вернадського – www.nbuv.gov.ua.
23. Державна науково-технічна бібліотека України – www.gntb.n-t.org.
24. «Голос України» Газета Верховної Ради України – www.uamedia.visti.net/golos.

ЗАРУБІЖНІ ТА МІЖНАРОДНІ ЦЕНТРИ ТА ДОСЛІДНИЦЬКІ ОРГАНІЗАЦІЇ

1. Аналитический центр «Онлайн Россия» – <http://www.ancentr.ru>.
2. Бюро экономического анализа (Россия) – <http://www.beafnd.org/russian>.
3. Экспертный институт (Россия) – <http://www.exin.ru>.
4. Институт мировой экономики и международных отношений – www.isn.rsu.ru/imemo/index2.htm.
5. Світовий банк – <http://www.worldbank.org>.
6. Європейська комісія (EU) – <http://www.europa.eu.int>.
7. Українсько-європейський консультативний центр (UEPLAC); Ukrainian Economic Trends – <http://www.ueplac.kiev.ua>.
8. Світові Web-ресурси з економіки, Steve Gardner, Baylor University – hsb.baylor.edu/html/gardner/RESORS.HTM.
9. Centre for Social and Economic Research (CASE) – <http://www.case.com.pl/indexen.html>.
10. Український медіа-сервер (ЗМІ - преса, радіо, телебачення, органи законодавчої та виконавчої влади) – <http://www.vlada.kiev.ua/usm>.